

Et Par Ord om de hos os dannede Landboeforeninger, som et glædeligt Tidens Tegn.

Det er bekjendt, at der i de senere Aar har dannet sig Landboeforeninger i flere af Danmarks Egne, og at flere af disse have begyndt at udfolde en gavnlig Virksomhed. At Associationsaanden paa denne Maade har vilst sig virksom iblandt os, maa vistnok ansees for et af Tidens Tegn, men da disse just ikke alle ere glædelige, er det vel ikke overflødigt at vise, i hvilke Henseender det kan haabes, at Landmændenes Foreninger kunne vorde gavnlige, og hvad der vil kunne bidrage til, at de kunne vedblive at være dette i længere Tid. Betragtningen henvender sig derfor til Besvarelsen af disse to Spørgsmaal:

- 1) Hvorfor kunne Landboeforeninger ansees for gavnlige? og
- 2) Hvorledes vil Interessens for dem og Lysten til at møde i Landmænds Forsamlinger kunne vedligeholdes.

1.

Allerede for 43 Aar siden, da Albrecht Thaer skrev sin Indledning til Kundskab om det engelske Landbrug, vare landoconomiske Societeter en gammel Sag i England. Det ældste og fornemste iblandt dem, Londoner Societetet for Opmuntringen af Kunster,

Manufakturere og Handel*), havde allerede dengang udgivet 13 Bind af sine Forhandlinger, for største Delen af landoekonomiskt Indhold. Næst efter dette var Societetet i Bath, som udstrakte sig over Somerset, Wilts, Gloucester, Dorset samt Staden og Grevskabet Bristol, det anseeligste; men lignende Selskaber fandtes i York, Salford, Odeham, Kent, Essex, Devon, Leicester, Durham og flere Steder. Mange af de store Landeieendommers Besiddere søgte allerede dengang at give deres Forpagtere Exemplet paa en fuldkomnere Driftsmaade. Ved dem er Agerdyrkingen i mange af Englands Provindsler bleven bragt til en større Høide. De have anstillet noiagtige Forsøg, bekjendtgjort dem i allehaande periodiske Skrifter, befordret Udverlingen af Ideer og Erfaringer, undersøgt Rigtigheden eller Urigtigheden af de offentlig fremsatte Dypgivender, og stiftet og vedligeholdt landoekonomiske Selskaber, hvor Præmier udsattes for de bedste Arbeider, og hvor den simple Forpagter mødte saavel som Hertugen, og talte fortroligt med denne om hans Studes og Sviins Trivelse**).

I Tyskland have især i den senere Tid mange Samfund af Landmænd dannet sig, og man har der lagt fortrinlig Vægt paa Forsamlinger, hvor praktiske Landmænd ved personligt Møde udveksle Ideer og Er-

*) For the encouragement of arts, manufactures and commerce.

***) Einleitung zur Kenntniß der englischen Landwirthschaft, von Albrecht Thaer.

faringer med hinanden. Flere hundrede Landmænd, endog fra fjerne Egne, have mødt ved disse Samlinger, som paa flere Steder have vedvaret i flere Dage. Saadanne Sammenkomster afholdtes 1837 i Dresden fra 2den til 9de October; 1838 i Carlsruhe fra 6te til 13de September, og 1839 i Potsdam, hvor flere end 800 Landmænd strømmede sammen fra alle Tydsklands Egne, ja selv fra Frankrige og Rusland, og afholdt Møder i 6 à 7 Dage; — 1840 i Brünn i Mähren fra den 20 til 27 September.

Man har i disse Sammenkomster opgivet at holde Forelæsninger og Taler eller at oplæse Afhandlinger, som Noget der medtager for megen Tid; og man har i det Hele foretrukket den mundtlige Meddelelse for den skriftlige. Man har anseet det for Hovedsagen, at de dygtige Landmænd kunde lære at kende hinanden, at de, der interessere sig for samme Gjenstand, kunde opdage hverandre, de, hvis Anskuelser og Tankegang stemme overeens, kunde mødes. De stiftede Bekjendtskaber udvides og styrkes ved Excursioner i Omegnen. I Forsamlingsalen fremlægges Prøver, fremvises ubekjendte eller forbedrede Redskaber, fremsættes Erfaringer, opløses Tvivl. Det synes ogsaa, at der ved flere af disse Sammenkomster forud har været bekjendtgjort flere vigtige Dypgaver*) (Berhandlungsfragen), hvis Besvarelse i Møderne man har anseet for ønskelig.

*) I det mindste hedder det i Grev v. der Osten Sackens Bekjendtgjørelse, i Berlingske Tidende Nr. 80 for 1841, om

At disse Samlinger have virket meget gavnligt paa Landvæsenet i Særdeleshed og paa Folke-dannelsen i Almindelighed, at de have bidraget til at berigtige eensidige Anskuelser, have Landvæsenet paa et høiere Standpunkt og oplive Almeenaanden, derom høves mange gyldige Vidnesbyrd fra Deeltagerne. En af disse f. Ex. (Amtsråad Koppe fra Røllup) siger saaledes: „Mange Misforstaaelser, som de bedste skriftlige Meddelelser ere udsatte for, berigtiges her ved saadanne Mænds mundtlige Forklaringer og Dp-lysninger, som besidde en lang Erfaring i Landvæ-sens=Anliggender. Her herskede kun det Sindelag, som er en Følge af at forstke efter Sandhed. Menne-skenes onde Lidenskaber, Misundelse, Mistroe, smaa-lig Bagvaskelse, vare ikke synlige. — Enhver med-deelte hvad han vidste og efter Evne. Gamle Be-fjendte glædede sig ved Gjen synet, og Mænd, som ikke tilforn havde seet hinanden, sluttede Venstabsfor-bindelse.“

At Landboeforeninger og Sammenkomster af Land-mænd ogsaa hos os maae have lignende gavnlige Virk-ninger, bør man haabe. Hvad Landboeforeningerne i enkelte Amter*) allerede have virket, til Anstaf-felsen af bedre Sædeforn, Svingploves Udbredelse, Frugt-

---

Udsættelsen af de tydske Land- og Forst=Mænds Forsamling i Doberan: „Die statutenmæssige Einladung und Bekannt-machung der Verhandlungsfragen wird tempestive erfolgen.“

*) F. Ex. Sorø Amt.

havers Anlæg o. s. v., er bekjendt nok, og der er Grund til at formode, at det kongelige Landhuusholdningselskab fra flere Sider vil føle sig opfordret til at træde i nærmere Forbindelse med de mindre Samfund af Landmænd, og til at danne et Centralpunkt for disse. Ligeledes synes den Opgave nu at ligge det kongl. Landh. Selskab meget nær, at foranledige og ved Indbydelse at opmuntre til større Sammenkomster af de dygtigste Landmænd fra hele Riget. — Men Landboeforeningerne have endnu een Side, fra hvilken jeg troer, at man hidtil ikke noksom har betragtet dem, og det er deres Forhold til Stænders-Institutionen. Naar nemlig Forhandlingerne ved disse Foreningers Moder føres med den Orden, som er nødvendig, hvor en Discussion skal kunne være oplysende og lede til noget Resultat, maa de kunne være en ikke uvigtig Forstøle for Stændersalen, eller i det mindste en god Leilighed for Landeicendommenes Besiddere til at faae et klart Begreb om de parlamentariske Kræfter og Capaciteter, de eie i deres egen Midte. De kunne her med temmelig Sikkerhed faae at vide, hvilke Mænd af deres egen Stand der vilde være i Stand til at forsvare en Plads i Stændersalen, og hvilke af dem derimod dertil ere mindre stoffede. — Paa den anden Side derimod kunne Landboeforeningerne, hvis Formaal bør være Fred og Arbeide, og hvis stadige Valgsprog maa være: „bort med altsens Politik,“ danne en Modvægt mod Evedragtens Aand, som Stændersforhandlinger og Dag-

blade eller den indenlandste Politif saa let kan fremfalde. — Dagbladene maae jo, for at kunne bestaae, stræbe at være interessante, de henvende sig derfor ofte til de stridende Interesser, eller om der for Dødblikket er Fred imellem disse, søge de i deres egen Interesse at vække Interessernes Strid. Denne maa ogsaa ofte fremtræde i Stænderforsamlingerne. Hvor vigtigt maa det derfor ikke være, at Besidderne af større og mindre Landeiendomme stundum samles til fredelige Formaal, at de lære personligt at kjende og agte hinanden, og at de blive velvilligt sindede indbyrdes, i det de forene deres Kræfter til Kamp mod Jordbund og Klima, Uveir og Ufrud, Rust og Brand.

Vi ville nu søge at begrunde det her Sagte noget yderligere.

Det kan ikke være undgaaet nogen opmærksom Jagttager af de senere Tiders Begivenheder og af Stænderinstitutionens Udviklingsproces, at de mindre Landeiendommers Besiddere ofte befinde sig i Forlegenhed for at finde Deputerede i deres egen Valgklasse, der i Stænderforsamlingen kunde være noget andet og mere end Statister. — Enten har der ikke allevegne været saadanne Mænd i Bølgernes nærmeste Kreds, eller de have ikke havt nogen Leilighed til at blive bemærkede, deres Capaciteter have været som Lysset under en Skjeppe, efterdi Bølgerne have seet sig om efter Valgcandidater i den vide Verden, blandt Professorer, Publicister og andre dem egentligt ganske ubekjendte Folk. Da Valgbarheden blev knyttet til

Eiendoms-Besiddelse, saae Bondestanden de fleste Mænd, om hvis Dygtighed til Deputerede den kunde have nogen begrundet Mening, udelukkede fra Balgget, og dens Balgret blev den derfor til mindre Nytte, blev et Redskab i dens Hænder, som den næsten ikke vidste at bruge til Noget. Herom vidner ikke saa faa af Balghandlingerne, f. Ex. de, hvor man valgte Balgdirecteuren, uagtet dennes udtryffelige Protest, eller andre baade Høie og Lave, som ikke kunde vælges. Det har derfor altid forekommet mig at være en Mangel ved Stænderinstitutionen, at man ikke ved at give flere Capaciteter Balgbarhed satte Bondestanden i Stand til at gjøre selvstændige Balg. Nu gjør dens Ubekjendtskab med Mænd, der kunne have en Mening i Stænder salen og fremsætte den paa en passende Maade, det nødvendigt for den at høre efter Anbefalinger, og at lade sig lede, og at denne Omstændighed har givet og fremdeles vil give Anledning til Machinationer, kan ikke omtvovles. Imidlertid have Sagerne nu taget en saadan Bending, at Balgbarheden vel for det første maa blive usforandret, i det mindste indtil Constitutionsgjæringen har klaret sig. Denne Gjæring har medført adskillige mærkelige Phænomener, og iblandt disse ogsaa dette, at det er blevet Bondestanden en heel Deel vanskeligere at kjende sine oprigtige Venner iblandt de Mange, som i den senere Tid have stillet sig i disses Række. Almeenaanden er nu virkelig levende hos Nogle, i Andre er den derimod faret paa allerhøieste Befaling ved Stænderanordnin-

gens Publication, og atter hos Andre er den en Modesag og intet Videre. Men det samme er Tilfældet med en af Almeenaandens Ytringer, Bondevenfskabet. Det var saaledes et Særſyn, ſom var forbeholdet vore Tider, at Folk, ſom tilforn aldrig havde talt med en Bonde, uden for at opholde ſig over ham, pludſeligt traadte heelt martialſke op, og viſte den ganſke Verden deres glubſte Taille ſom føre og ſtærke Bondevenner. — Vel var dette ikke forunderligere end ſaa meget Andet, f. Ex. at Menneſker, der havde miſtet deres Betjening formedelſt urigtigt Regnſkab, nu havde meget at udfætte paa Statens Finantsregnſkab; — at den, der aldrig havde vidſt at raade ſig ſelv i ſine egne ſimpleſte Anliggender, paa eengang fandt en heel Poſe fuld af gode Raad til Regjeriingen — eller at den, der havde ſtor Reſpekt for ſin Kones Toffel, høiroſtet tilraabte Kongen og hans Miniſtre ikke at ændſe al Verdens Potentater. Men at Bondeſtanden maatte undre noget derpaa, — at den ikke ſtrar kunde fatte fuld Tillid til alle de Perlevenner, den paa engang havde erholdt, efterat den havde ſaaet et ſtort Antal Pladſer i Stænderſalen at bortgive — er i ſig ſelv temmelig naturligt. Imidlertid have de mindre Landeiendommens Beſiddere for Diebliffet næſten kun Balget imellem Procuratorer og Publiciſter. — Balgetes de førſte, da blev Stænderſtibet ſnart ſaa vel laſtet med Jurisprudents, at man ikke juſt behøvede at være nogen Commodore Trunnian, for at føle ſtor Frygt for at vove ſig der ombord. — Blev

de unge Publicisters Balg alt for almindeligt, da var det at befrygte, at Stænderforsamlingen vilde forvandles til et Slags Lyceum for haabefulde unge Mænds politiske og dialectiske Disputere=Dvælses, som ældre Mænd, der besadde Nationens Tillid, ikke kunde faae Tid til at anhoere, og hvorfra de derfor maatte trække sig tilbage. — Naar da om nogen Tid lutter haabefulde unge Mænd havde erobret Stænder salen, vilde det med dennes moralske Betydning tage den samme Bending, som det allerede har taget med adskillige andre Samsund, der kom til Verden under store Forventninger.

Skal derfor Stænder=Institutionen gaae frem og udvilde sig til større Betydning, da maae de mindre Landeiendommers Besiddere stræbe at udfinde de Mænd af deres egen Midte, som kunde fortjene Plads i Folkeraadet, eller dog let kunde uddanne sig dertil. — Men til begge Dele ville Landboeforeningernes Generalforsamlinger, saavel som de større Forsamlinger af dygtige Landmænd fra hele Riget, tilbyde en ønskelig Leilighed.

At disse Foreninger og Sammenkomster ogsaa kunne vorde en gavnlig Modvægt mod Partie=Anden og Tvedragtens Aand, er let at indsee. I dem er Skillevæggen nedbrudt mellem de forskjellige Klasser af Landmænd. Forenede til et fælleds Formaal, Fremgang i Kundskab og Dygtighed, Agerbrugets Fremstribt i det Hele og hos hver enkelt Landmand, ville de fatte Afgtelse og Belvillie for hverandre. Forsam-

lingernes Natur vil medføre, at Rang og Stand blive langt mindre gjældende end Kundskab og Duellighed. Naturen er jo den Journal, alle Landmænd maa læse og studere Aar efter Aar. Dens Love udgjøre den Constitution, hvis ansvarhavende Ministre de alle ere. Men fælleds Studium i Naturens Bog har altid været et virksomt Middel til at forene Gemytter, og vil forhaabentlig ogsaa blive det i Fremtiden. — Fremdeles kunne Landboeforeningerne tjene til at svække de skadelige Virkninger, visse Journalers idelige Raab om Embedsaristokratiet let kunde have. Jeg veed ikke, om der er noget Sandt i den Paastand, som saa ofte er gjentaget i den senere Tid, at der findes et Embedsaristokratie i Danmark, eller at Embedsstanden skulde her have overveiende Anseelse; men jeg veed, at om det var sandt, da var det glædeligt; thi da Embedsmændene kun ere Statens og Lovenes Tjenere, maa det lette Dynaaelsen af Statssamfundets Formaal og sikke Lovenes Overholdelse, at Statens Tjenere ere agtede og vel anseete, ligesom det Mobsatte maatte fremkalde Svaghed i Samfundet, og aabne Døren for allehaande Uordener.

Da det imidlertid er mere at ønske end at vente, at visse Blade ville holde op med deres Raab mod Embedsmænd og Bestyrelse ialmindelighed, er det godt, at Folket paa en praktisk Wei kan overtyses om begges Nødvendighed. I enhver Forening, som oprettes i et praktisk Diemed, vil Nødvendigheden af Bedtægter, Statuter eller Love, og Uundværligheden af Be-

styrere eller Embedsmænd, som lede Forhandlingerne, overholde Lovene og bringe Beslutningerne i Udførelse, vise sig og gøre sig gjeldende. De af Foreningens Medlemmer, som faae Deel i Bestyrelsen, overbevises snart af Erfaring om, at det er vanskeligt at styre til Alles Tilfredshed. Man kan da vel antage, at Landmænds Deeltagelse i Foreninger af det forannævnte Slags maa tjene til at aabne deres Dine for det tomme og overdrevne i adskillige Blades Declamationer om Embedsaristokratie, o. s. v. De ville komme til den Erkjendelse, at det er noget Andet, selv at komme i Raadstuen, end at give Borgermester gode Raad, og deres Domsomme om Statens Tjenere vil vorde billigt og retfærdigt.

2.

Men maa man af disse og flere Grunde ansee Landmænds Sammenkomster for saare gavnlige, saa maa det ogsaa være vigtigt at overveie, hvad der kan bidrage til at vedligeholde Interessen for dem. At stole paa, at den blotte Sammenkomst i og for sig selv vil være interessant nok, uden at nogen af de Deeltagende forud har tænkt paa, hvad der i den bør afhandles, i den sikkre Forventning, at Anden nok i selve Forsamlingen vil komme over dem, forekommer mig at være noget misligt. Man vil vist gaae sikkre, ved, i det Mindste i Begyndelsen, for ethvert Møde at bekjendtgjøre nogle Opgaver (Behandlungsfragen), om hvilke man ønsker at erfare de kyndigste Landmænds Mening. Det er da sandsyn-

ligt, at flere landoconomiske Problemer, ved at sammenligne flere dygtige Landmænds Meninger og Erfaringer, kunne vorde løste i disse Sammenkomster paa en temmelig tilfredsstillende Maade.

Dernæst bør man opmuntre Landmænd til at meddele Forsamlingen deres anstillede Forsøg, selv de ufuldstændige iblandt disse, der ikke have ført til noget Resultat, paa det at de indsamlede Erfaringer kunne suppleres eller berigtiges ved at sammenlignes med Andres. Jeg skal tillade mig at oplyse dette med et Par Exempler: Da Kapsæden har saa mange Fiender i Jordlopper, Orme og Biller, kunde det være af Bigtighed at finde en anden oliegivende Plante, der var mindre udsat for at ødelægges og altsaa kunde dyrkes med større Sikkerhed. Som en saadan har man anbefalet *madia sativa*. Jeg har derfor anstillet et lille Forsøg med denne; men skøndt den voxer villig og er meget rig paa Olie, er jeg dog bleven kjed af dens Dyrkning, fordi Frøhusene modnes saa ulige, at Indhøstningen eller Indsamlingen af Frøet er et saare trættende og vidtløftigt Arbejde, som bliver end mere ubehageligt derved, at man under Indsamlingen tilsmører sine Hænder og Klæder med en klæbrig Saft, der sveder ud af Stængler og Blade. Mon der gives noget Middel til at simplificere Indhøstningen? — Derom ønsker jeg at raadspørge Andres Erfaring; thi ellers maa jeg efter min Erfaring fraraade dens Dyrkning.

Enhver, som har brugt Sommerstaldsodring, har

erfaret, at der om Foraaret eller Forsommeren, naar Hveden ikke længer er tjenlig til Staldfoder, let kan indtræffe en trang Foderperiode, inden Kloveren bliver stor nok, og Biffehavren bliver tjenlig. — I Frankrige og England synes Vinterviffer, som udsaaes om Efteraaret, at være et af de Midler, hvorved man gennemgaaer denne trange Periode. — Man kunde falde paa, at vore almindelige Viffer maaskee kunde vænnes til at taale Vinteren. Jeg har imidlertid forsøgt at udsaae om Efteraaret saavel almindelige sorte Viffer, som de saakaldte polske Viffer, Vindser eller Vendser, som undertiden findes imellem Væster; men ingen af disse Arter har udholdt Vinteren 1840-41. Der spørges altsaa, om Nogen her i Landet har forsøgt at forskrive Vinterviffer fra England og Frankrige, og at udsaae dem her, og i bekræftende Fald, med hvad Held?

For at de Forsøg, der anstilles af Enkelte, kunde komme til Nytte for Flere, formener jeg det gavnligt, at enhver Landboeforening aabnede en Protokol over de Forsøg, der anstilles af dens Medlemmer, hvori de af disse selv indføres under 2 forskellige Afdelinger. 1) De Forsøg, som lykkedes. 2) Forsøg, som mislykkedes. 3) Ufuldstændige Forsøg, som behøve at fortsættes eller at oplyses ved Sammenligning med Andres Erfaringer.

Fremvisning af nye Sæde-Arter (Cley Hvede, Wittingtons Hvede, Hvede fra St. Helena), nye eller forbedrede Redskaber, Prøver af Produkter, Øste,

store Køer, Føl, Kalve, Lam, Sviin o. s. v.) maa ogsaa ansees for et virksomt Middel til at vedligeholde Interessen for Forsamlingerne. Som saadanne Midler kunne her fremdeles nævnes:

1. Udarbeidelse og Uddeling af smaae Skrifter om enkelte praktiske Gjenstande f. Ex.: Smørproduktion, Gavntræes Behandling o. s. v.
2. At Generalforsamlingernes Forhandlinger eller idetmindste en Ekstrakt af dem offentliggjøres.
3. At det kongelige Landhuusholdningssekskab træder i Forbindelse med de mindre Landboeforeninger; og
4. at særdeles dygtige praktiske Landmænd opmuntres og veiledes til at beskrive deres hele Bedrift; og at disse Beskrivelser derpaa gives i Trykken for Foreningens Regning.

Amtsbeskrivelserne give vel noget Lys over Landets Agerbrug i det Hele taget; men de omfatte for mange Gjenstande til at kunne gaae i den omstændelige Detail, der først ret er praktisk belærende. Man kunde derfor ønske tre Beskrivelser over enkelte Landbrug af forskjellig Størrelse, om hvilke det var bekiendt, at de dreves med Omhu og paa en for deres Dyrkere lønnende Maade; nemlig over 1) en Hovedgaard, der drives uden Hoverie, 2) en Bondegaard, der drives med 4 Heste, og en Huusmandslob, der drives med 2 Køer. Slige Beskrivelser, forfattede af de kyndige Dyrkere selv, eller af Mænd, der stode dem nær nok til at kunne gjengiive deres hele Dont og Færd med alle praktiske Observationer, Haandgreb og

Regler, kunde maaskee blive mere lærerige og afgive en sikkere Veiledning for begyndende Landmænd, end mange hindstærke Landvæsensaffhandlinger, der ere udtænkte i Studerekammeret eller udfrevne af tydske eller engelske Værker.

For at give et omtrentligt Begreb om, hvilken Art af Beskrivelse det er, her menes, lader jeg følge en forkortet og fri Oversættelse af Dekonomie-Commissair Kirchhofs Beskrivelse over hans Landbrug i Viehmena i Nærheden af Leipzig i Hertugdømmet Sachsen; om hvilken jeg har troet, at den ogsaa i flere Henseender kunde interessere danske Landmænd.

Mehr n, den 23de April 1841.

O. D. Lütken.
